

SUICIDINIS PROCESAS

V. KETURAKIS

ĮVADAS

Savižudybė – tai amžina žmonijos mįslė. Seniau žmonės galėjo tik spėlioti apie keistuolį ar didvyrį, kuris išdrįsdavo pakelti prieš save ranką. O dabar mokslininkai mėgina atskleisti savižudybės priežastis, dinamiką. Deja, tikro savižudžio jau niekada nepaklausi, kaip tai atsitiko. Tyrinėti suicidą iki veiksmo yra labai keblu, nes tuo metu potencialus savižudis dažniausiai yra socialiai izoliuotas. Jeigu kuris nors žmogus ir užmezga su juo ryšį, tai pirmiausia jis turi padėti išvengti gresiančios atomazgos, o ne tyrinėti žmogų. Todėl pagrindiniai tiriamieji yra bandę nusižudyti ir išlikę ar išgelbėti žmonės. Remiantis duomenimis apie juos, kuriami įvairūs teoriniai modeliai, bandantys atskleisti pagrindinius suicidinio proceso dėsningumus. Kaip ir dauguma etiologinių teorijų, psichopatologijoje savižudybės proceso teoriniai modeliai taip pat pradėti kurti palyginti neseniai. Išsamiausią suicidinio proceso intrapsichinės dinamikos įžvalgą pateikia klasikinė psichoanalizė.

PSICHOANALITINIS SAVIŽUDYBĖS MODELIS

Klasikinės psichoanalizės požiūriu, suicidinis poelgis yra paskutinė depresijų dinamikos išdava, o depresija (ir jos sukelta savižudybė) visų pirma yra agresijų konflikto atomazga. Savižudybė – tai prarasto (taip pat nuvylusio) ir introjektuoto į save objekto nužudymas. Tuo pačiu veiksmu išperkama kaltė dėl jam jaustų priešiškų jausmų, nužudant super ego kaip pagrindinį kaltintoją.

Psichoanalitinėje literatūroje yra minimi labai įvairūs savižudybės motyvai ir jų konsteliacijos: „Internalizuoto objekto nužudymas; autoagresija; atpirkimas; savęs nubaudymas; kerštas; atpildas; aklas agresyvios įtampos atpalaidavimas; visagališkas situacijos valdymas,

aktyvus užbėgimas kam nors už akių; emociškai jau atlikto veiksmo realizavimas (savęs nužudymas); sugrįžimas į vaikystę; kontakto siekimas (kontaktsuche), kartais rezesyviu būdu (azartiniai žaidimai); pakartotinas susijungimas su artimu žmogumi, simbiozės troškimas, ekstazė, atsidavimas; rezignacija, pabėgimas; naujo pradėjimas (Neubeginn), atgimimas (Wiedergeburt), naujas gyvenimas” (4; 63).

Ši motyvų įvairovė atskleidžia sąmoningus ir pasąmoninius lygmenis, destruktivius (agresijos) ir konservatyvius (libidinius) potraukius. Kas yra tos libidinės – konservatyvios tendencijos suicido motyvuose?

Dar Z. Froidas (S. Freud) rašė, kad melancholijai kilti yra būtinios dvi prielaidos:

1. Oralinės stadijos fiksacija.
2. Ambivalentiškas ryšys su objektu.

Žinome, kad oralinėje fazėje vaikas gyvena pirminio narcizmo¹ principais (Freud, 1914). Galima matyti beveik tiesioginį ryšį tarp melancholijos ir narcizmo fiksuojant beveik pirminę narcizmo būseną (oraliskumas nebūtinai ir ne visada sutampa su pirminiu narcizmu).

Z. Froidas, kalbėdamas apie galimas „melancholijos proceso” prielaidas, pažymi, kad „viena vertus, turi būti stipri fiksacija prie meilės objekto, kita vertus – priešingai, turėtų būti netvirtas kateksis (cathexis) į objektą. <...> Šis prieštaravimas veda prie to, kad meilės objektas pasirenkamas narcistiniu pagrindu ir, jei tik kyla kliūtys prisirišti prie objekto, šis pasirinkimas regresuoja į narcizmą” (2; 249).

Ir čia pats Froidas klausia, „ar neužtenka vien savojo „Aš” praradimo (vien ego narcistinio įžeidimo), kad kiltų melancholija” (2; 249). Šioje citatoje akivaizdžiai matome, kad Froidas vienas iš pirmųjų mėgino sieti narcistinę dinamiką su savęs niekinimo, ego nuskurdimo

¹ Taisyklinga būtų vartoti žodžius „narcizmas”, „narcistinis” ir pan., nes šaknis yra narcis-. Bet norėtume prisiminti Froidą, kuris siūlė vartoti vokiečių kalba žodį „Narzissmus”. Jis savo laiške Šraiberiui (Schreiber) iškėlė idėją dėl žodžio sąskambio, arba eufonijos, t. y. siūlė naudoti gramatiškai netikslią formą dėl patogumo (11). Ši žodžio forma vokiečių kalboje išliko iki mūsų dienų. Todėl siūlytume vartoti sutrumpintą formą ir mūsų lietuvių kalba: „narcizmas”, „narcistinis”.

tendencijomis, taip pat ir su melancholijos procesu, kuris ilgai gali tęstis ir galiausiai gali sukelti ir suicidą.

Vėliau, tobulėjant psichoanalitinei depresijų teorijai, vis daugiau dėmesio skiriama narcistinių procesų vaidmeniui ir vis dažniau pabrėžiama, kad agresijų konflikto kartais gali ir nebūti arba kad jis nėra reikšmingas.

Šią tendenciją iliustruoja ir E. Ringelio (E. Ringel) aprašytas „priešsuicidinio sindromo“ modelis. Pagal Ringelį, suicidas yra procesas su tam tikrais etapais – simptomais: susiaurėjimu, agresijos slopinimu ir nukreipimu į save, ir fantazijomis apie savižudybę. Kaip kyla šis susiaurėjimas? Įžeidimas, nusivylimas, nesėkmė sukelia arba patiprina regresiją, dėl kurios susiaurėja vidinės ir išorinės galimybės (dinaminis ir situacinis susiaurėjimas). Kartu skursta tarpasmeniniai santykiai ir menkėja vertybių pojūtis (14). Regresijos pagrindas yra sunki vaikystės neurozė, kurios esminis simptomas yra savojo „Aš“ netikrumas (Ich-Verunsicherung) (Ringel, 1953, 1960; (3)). Šitaip aiškinant susiaurėjimą, atsiranda savasties saugumo sąvoka interpretuojant savižudybės psichodinamiką.

Taigi matome, kad savižudybės kyla ne tik dėl agresijų konflikto atomazgos, bet ir dėl libidinės prigimties motyvų. Jiems paaiškinti reikia kito modelio. Tokį modelį klasikinės psichoanalizės dvasia pasiūlė H. Henzeleris (H. Henseler). Jis teigia, jog savižudybė dažniausiai yra narcistinės krizės rezultatas.

Henzeleris supranta narcizmą kaip sudėtingą savo vertės jausmą, afektinį požiūrį į save, o narcizmo reguliavimą – kaip afektinę pusiausvyrą, susijusią su vidiniu saugumu, gera jausena (savęs jutimą), savo vertės jausmais, savasties saugumu (Selbstsicherheit).

Kaip žinoma, bazinė psichoanalitinės teorijos prielaida nusako ankstyviausią vaiko psichofiziologinę būseną – vaisiaus įsčiose ir motinos vienybę. Ši pirmykštė būseną yra susijusi su harmonijos, malonumo, laisvės nuo įtampos, neabejotino saugumo ir tikrumo jausmais. Vaikas nediferencijuoja savęs ir aplinkos objektų. Psichoanalizėje ši būseną vadinama pirminio narcizmo būseną. Tačiau, didėjant suvokimo sugebėjimams, augant poreikiams ir kylant neišvengiamoms gyvenimo (po gimimo) frustracijoms, pirminė harmoninga būseną sukrečiama ir susvyruoja. To neišvengia joks žmogus. Be to, nusivylimas ir

nesaugumas, kylantis kartu su baimės ir pykčio jausmais, „sukelia tokį nemalonumą, kurio vaikas negali nukenksminti ir išlaikyti saugiose ribose (iki apsauginių slenksčių), nei globojantis asmuo kompensuoti savo globa“ (4; 75). Vadinasi, kiekvienas žmogus patiria bejėgiškumo, silpnumo ir nuovargio traumą – pirminę traumą.

Vėlesnė žmogaus sveikata priklauso nuo sėkmingos ar nesėkmingos tos traumos kompensacijos. Taigi išeitų, kad ontogenezė vyksta nuolatinės patologijos grėsmės akivaizdoje. Tiesa, kai kurie autoriai (Mahler, 1966; Kohut, 1971) nurodo, kad pirminė trauma priklauso nuo globojančių asmenų elgesio. Jei vaikas papuola į jo poreikius atspindinčią, empatišką aplinką, jis problemų neturės. Priešingu atveju – vaikas patiria narcistinę traumą ir jo vidinėse struktūrose atsiranda defektas. Taigi ontogenezė – tai sveikas vystymasis. Sutrikimų būna tik veikiant nepalankiems faktoriams.

Šiaip ar taip nemalonumo būseną žmogui kartojasi per visą gyvenimą, todėl vaikas augdamas išsiugdo keturis kompensacinių mechanizmų tipus (Henseler, 1974):

1. Regresiją į ankstyvąją harmonijos būseną.
2. Neigimą ir idealizavimą (kai kurie autoriai (A. Raich, 1986; (12) šias formas vadina tiesiog narcistinėmis gynybomis).
3. Internalizavimą (interiorizaciją).
4. Prisitaikymą prie realybės.

Pirmiausia vaikas „bėga“ nuo nesaugumo į malonią harmonijos, saugumo būseną, atsisakydamas savo individualumo. Tai yra pirma kompensacijos forma, įgyjama individui augant.

Vėliau formuojasi trūkumų ir nesėkmių neigimas ir idealizavimas, nes narcistinis įžeidimas (trūkumai ir nesėkmės dažnai yra suvokiami kaip narcistinis įžeidimas – užgaulė) yra susijęs su bejėgiškumu, nerimo ir įsiučio jausmais. Susiformuoja „grandiozinė savastis ir idealizuotas tėvų įvaizdis“ (Kohut, 1971).

Dar vėliau formuojasi internalizacija. Šiuo laikotarpiu pirminės narcistinės struktūros transformuojamos ir integruojamos į asmenybės sistemą. Idealizuoti tėvų vaizdiniai perkeliama į super ego, kuris mus malonina ir baudžia, nukreipia į ego tikslus. Šių vaizdinių idealus aspektas perkeliama į ego idealą. Didžiulė savastis transformuojasi į

realiąją ir idealiąją. Visos struktūros kinta, integruojasi ir prisitaiko prie realybės reikalavimų.

Henzeleris teigia, kad suaugęs žmogus turi vieną tobulumo liekaną, t. y. „idealią savastį“ (Idealselbst, ideal self), kuri yra vos sąmoninga. Ji yra mažytė savęs apgaulė, kurią mes sau leidžiame. Nesėkmių atveju ji atlieka apsauginę funkciją reguliuojant savęs jauseną. Ši struktūra yra šalia realiosios savasties, ir kritiniu atveju savęs pajautimas matuojamas ne realiąja savastimi („koks esu iš tikrųjų“), o idealiąja savastimi, kuri tarsi teigia, kad „man dabar nepasisėkė, bet iš esmės aš esu tobulas“. Ši esmė, arba centras, arba matavimo ataskaitos taškas, laikinai pasislenka nuo realiosios link idealiosios savasties, ir taip palaiko savęs pajautimo stabilumą (4). Deja, terminų daugia-reikšmis vartojimas, jų neapibrėžtumas mums nesudaro sąlygų subtiliau apibrėžti ir atskirti idealią savastį nuo ego idealo.

Taip iš nediferencijuotos dualinės vienybės su savasties-objektu susiformuoja asmenybės narcistinė sistema. Narcistinės sistemos centras yra realioji ir idealioji savastys, kurios reguliuoja savęs pajautimą (Selbstgefühl). Super ego/ego idealo sąveika su sistemos centru turi įtakos savasties saugumo, savigarbos, savęs pajutimo reguliavimui. Šios narcistinės sistemos yra labai neatsparios regresijai. Vadinasi, santykiai su savimi ir objektais dažnai įgauna ankstyvesnes raidos formas.

Narcistinės sistemos funkcionavimą galima nagrinėti per įžeidimą – užgaulę (Krankung, mortification) ir reakciją į šį įžeidimą – užgaulę.

Brandi reakcija reiškia, kad žmogus nuvertindavo pačią užgaulę arba išsaugodavo savęs pajautimą, perkeldamas atskaitos tašką į idealią savastį. Taigi po šio įžeidimo ir reakcijos į jį, žmogaus savęs pajautimas išlikdavo nepakitęs (4).

Nebrandžiai reakcijai yra būdingas narcistinės sistemos balansas. Nebrandi reakcija paprastai kyla, kai:

1. Užgaulė būna sunkesnė;
2. Žmogaus narcistinė sistema yra labili.

1 – Užgaulės sunkumą galima suprasti kaip nesėkmę ar trukūmą, kai įžeidžiama žmogaus esmė, gilesni asmenybės klodai. Dauguma

psichinės sferos traumų yra susijusios savęs pajautimo pažeidimu ar netgi sutriuškinimu (4).

2 – Labili narcistinė sistema susiformuoja anksti. „Labai ankstyva trauma santykiuose su archaiškais idealizuotais savasties-objektais ir ypač traumuojantis nusivylimas gali labai trukdyti esminiam psichikos sugebėjimui palaikyti ar atstatyti, kai yra sutrikdoma asmenybės narcistinė pusiausvyrą“ (Kohut, 1971 (5; 46).

Nesusidorojus su užgaule įprastu prisitaikymu prie realybės, panaudojama ankstyvesnėmis kompensacijos formomis.

Narcistinio disbalanso būsenoje žmogus yra narcistiškai jautresnis arba pažeidžiamas (vulnerable). Dažar net ir menkas ar tariamas įžeidimas gali mobilizuoti jau pačias ankstyviausias kompensacijos formas, būtent, regresiją į pirmykštę harmonijos būseną. Henseleleris tai vadina pataloginėmis reakcijomis į įžeidimą.

Tuo metu yra fantazuojama apie baisią narcistinę katastrofą, didžiulę grėsmę savęs pajautimui ir apie pabėgimą į pirminę harmonijos, saugumo būseną, apie užbėgimą katastrofai už akių, apie ramybę, išsigelbėjimą, susilieją ir pan. Kritiniu metu puolama realiai įgyvendinti šias fantazijas. Tuo pačiu atsisakoma savo individualumo, tapatumo dėl susiliejiimo. Reikia pastebėti, kad minėtais atvejais yra regresija į primityvesnes infantiliškas būsenas, ir netgi kai kurių archaiškų struktūrų iškilimas (vėl atsiranda didžiulis savasties infantilinė struktūra) (4). Taigi, regresuojant į pirminės harmonijos būseną, yra pavojus „įpulti“ į „autoerotinio suskilimo būvį“ (Kohut, 1971), kai psichinis sutrikimas yra neišvengiamas. Todėl, galima sakyti, kad narcistinis balansavimasis yra tarsi riba tarp sveikos integruotos asmenybės ir gilaus psichotinio sutrikimo (5).

Visų minėtų pažiūrų vienaip ar kitaip yra svarbi individo santykių su žmonėmis charakteristika. Pagal klasikinę psichoanalizę, santykių su objektais raida ir formavimasis veikia narcistinių sutrikimų patogenezę. Nurodoma, kad narcistinių sutrikimų šaltinis yra tarpasmeninių santykių sunkumai (Kernberg) (7), kalbama apie „tarpasmeninių santykių susiaurėjimą“ (Ringel, 1981), teigiama, kad nebrandus narcistinis ryšys su objektu yra labai ambivalentiškas ir konfliktiškas (Henseleleris, 1974). Tokiam narcistiškai labiliam žmogui labai reikia artimo žmogaus, nes žmogus su defektu narcistinėje sistemoje išsirenka tokį

objektą, kuris „uždengtų“, kompensuotų jo intrapsichinį trūkumą. Kartu jis laukia iš savo partnerio tam tikro vaidmens, elgesio, kitaip tariant, narcistinės funkcijos, o partneris, dažnai pats to nesuvokdamas, jos neatlieka. Tai pirmajam „nuskamba“ kaip įžeidimas–užgaulė ir kyla aprašyta dinamika. Vidinė krizė netrukus pereina į išorinį konfliktą, ir santykiai nutrūksta. Dabar narcistinei asmenybei vėl trūksta žmogaus ir kartu ji jau bijo artimų santykių, nes nepasitiki kitu žmogumi. Taigi po truputį tarpasmeniniai santykiai prastėja, silpnėja, kol jų išlieka labai mažai arba visai nelieka (4).

Labai daug panašių suicidinės intrapsichinės dinamikos akcentų randame ir naujesniame kognityviniame suicido modelyje (1).

KOGNITYVINIS SUICIDINIO PROCESO MODELIS

Pagal šį modelį į savižudybę stumia didelė kognityvinių pakitimų ir veiksmų kauzalinė grandinė. Šioje grandinėje yra išskiriami šeši pagrindiniai etapai, arba žingsniai (Baumeister, 1986):

1. Stiprus nesėkmės išgyvenimas dėl to, kad subjektas neatitinka standartų. Dažniausiai tie standartai būna kitų žmonių laukimai arba paties subjekto psichinė pusiausvyrą (status quo). Ši nesėkmė yra panaši į narcistinę užgaulę. Tik narcistinėje teorijoje standartai yra vaikystėje internalizuoti tėvų draudimai ir reikalavimai.

2. Šios nesėkmės priežastys yra priskiriamos sau pačiam. Subjekto vidinė atribucija verčia suvokti save, kaip pagrindinį nesėkmių kaltininką.

3. Dėl to kyla negatyvus savęs suvokimas. Pagal narcistinę teoriją, tai yra tarpinė grandis iki kompensacinių veiksmų. Žmogus suvokia save kaip neadekvatų, nekompetetingą, nepatrauklų ir kaltą.

4. Tai sukelia neigiamus afektus ir emocijas. Dažniausiai tai būna su depresija ir nerimu susiję išgyvenimai. Psichoanalitiniu požiūriu žmogus pirmiausia išgyvena agresyvias, su užgaule susijusias emocijas. Vėliau galbūt yra įmanoma kognityvinė situacijos interpretacija.

5. Siekiant išvengti nemalonumo, žmogus griebiasi gynybos – kognityvinės dekonstrukcijos. Tai mažiau integruota mąstymo ir sąmonės būseną, kuri kitaip dar vadinama žemesniu mąstymu (low-level thinking). Kognityvinė dekonstrukcija – tai savęs ir veiklos suvokimas trumpalaikėje perspektyvoje, momentiška, sutelkiant dė-

mesį į judesius ir jutimus dabartyje bei artimiausius situacinius reikalavimus. Tai yra mažiau reikšmingas įsisąmoninimas, ir dėl to nematomi asmenybės trūkumai. Galima pastebėti, kad kognityvinė dekonstrukcija yra panaši į Ringelio aprašytą „susiaurėjimo“ fenomeną. Paprastai dekonstrukcijos metu yra ieškoma naujų reikšmių gyvenimo nesėkmėms paaiškinti. Vyksta realybės pakartotinas interpretavimas. Kartais yra užstringama šioje būsenoje ir stengiamasi joje išlikti kuo ilgiau. Deja, tai nepavyksta padaryti, ir sąmonė pradeda svyruoti tarp kognityvinės dekonstrukcijos ir stiprių nerimo ir depresijos išgyvenimų.

6. Subjektyviai šie svyravimai tarp įtampos ir tuštumos sukelia dar didesnę nepasitenkinimą. Žmogus pradeda ieškoti būdų, kaip išvengti šių nemalonumų. Dekonstrukcijos metu susilpnėja arba išnyksta draudimai, vidiniai moraliniai apribojimai, išlieka interpretacinis vakuumas. Dėl to atsiranda galimybė kilti iracionalioms mintims, fantazijoms apie savižudybę (1).

Ši kognityvinė presuicidinė grandinė atrodo įtikima. Deja, ji nepadeda atsakyti į klausimą apie suicido priežastis. Kodėl vieni žmonės, galėdami rinktis, pasirenka suicidiškai grėsmingesnį elgesio ir mąstymo būdą. Be to, neaišku, kodėl paskutiniu etapu, išnykus vidiniams apribojimams, gali kilti fantazijos tik apie suicidą? Galime abejoti, ar racionalus sprendimas gali įveikti iracionalią suicidinę krizę? Ši teorija mums svarbi tiek, kiek ji praplečia suicidinę dinamiką kognityviniu aspektu.

Taigi psichoanalitiniai ir kognityviniai modeliai atskleidžia vidiųjų veiksmų seką, kuri dėl sutrikusio santykio su realybe sukelia neadekvatų, neadaptyvų elgesį. Tam turi reikšmės ankstyva vaikystės patirtis ir dabartiniai nesėkmingi santykiai su aplinka, dažniausiai – su socialine. Dėl pirmosios priežasties būna silpnas, lengvai pažeidžiamas asmenybės branduolys, kuris dėl antrosios priežasties ir yra sužeidžiamas.

Kaip matome, sąveika su socialine aplinka labai svarbi suicidiniam procesui. Dėl to yra svarbu pažvelgti į savižudybę iš socialinio taško.

Šiuo požiūriu išsamią studiją apie savižudybes dar 19a. pabaigoje parašė prancūzų sociologas E. Diurkheimas (E. Diurkheim).

E. DIURKHEIMO SOCIOLOGINIS SAVIŽUDYBIŲ MODELIS

Remdamasis pozityvistine nuostata, Diurkheimas kėlė objektyvaus sociologijos mokslo kūrimo uždavinį. Jo studijos „Savižudybė“ (15) tikslas buvo socialinio reiškinių (šiuo atveju savižudybės) mokslinė sociologinė analizė. Savižudybe Diurkheimas vadina kiekvieną mirtį, kuri yra aktyvaus arba pasyvaus veiksmo tiesioginė arba netiesioginė pasekmė, kai nukentėjęs pats atliko tą veiksmą, suvokdamas jo pasekmes.

Jis išskiria tokias savižudybių priežastis:

1. Egoizmas – tai susilpnėję tarpasmeniniai ryšiai visuomenėje. „Savižudybių skaičius tam tikroje visuomenėje yra atvirkščiai proporcingas tos visuomenės integracijos laipsniui“ (15; 266). Toks integracijos susilpnėjimas ir yra egoistinė tendencija visuomenėje.

2. Altruizmas. Altruizmas – tai priešinga egoizmui būseną, kai žmogui nebepriklauso jo „aš“ (savastis). Jis tampa priklausomas nuo grupės nuotaikų, jausmų. Šio tipo savižudybes Diurkheimas dar skirsto į:

- a) būtinas savižudybes, kurių visuomenė tiesiog reikalauja;
- b) pasirinktinas savižudybes, kurias visuomenė skatina;
- c) grynąsias savižudybes, kai maksimaliai išsižadama savojo „aš“ (15; 285).

Dabar šiai savižudybių klasei galima priskirti politines savižudybes, kai politiniai visuomeniniai motyvai yra stipresni už gyvenimo.

3. Anomija. Anomija – tai visuomenės ar socialinės grupės krizė, kai griūna nusistovėjusi normų hierarchija, o naujos tradicijos dar neįsigali. Tuomet padaugėja savižudybių. Šio tipo savižudybės panašios į egoistines, kurių priežastys – sumažėjusi grupės integracija, kai nėra bendrų normų. Diurkheimas išskiria įvairių lygių anomiją. Gali būti ekonominė visuomenės anomija, gali būti šeimos, kaip mažesnės socialinės ląstelės anomija.

4. Fatalistinės savižudybės. Šios savižudybės būna, kai žmogaus gyvenimas yra per daug reglamentuojamas normų. Diurkheimas tik pamini šį tipą ir jo neaprašo.

Šios pagrindinės priežastys, arba „suicidogeninės tendencijos“ – egoistinės, altruistinės ir anominės, – gali vienu metu būti visuomenėje. Suaktyvėjęs vienai iš jų, padaugėja savižudybių, kurias vadiname

atitinkamai egoistinėmis, altruistinėmis arba anominėmis savižudybėmis. Diurkheimas iki galo nepaaiškina, kaip tos tendencijos veikia konkrečiu atveju. Jis teigia, kad empiriniai duomenys įrodo tokių tendencijų egzistavimą, o jų interpretavimą Diurkheimas palieka ateities kartoms. Dabartiniai tyrimai tikslina šios teorijos, jos dėsnių galiojimo ribas, bet nepaneigia jo reikšmingumo.

Socialinė priežastis yra pagrindinis veiksnys, lemiantis savižudybes. Tačiau pats Diurkheimas priduria, kad minėtos tendencijos yra determinuojančios, bet ne vienintelės savižudybių priežastys. Jis prisipažįsta, kad „kiekvieną savižudybę veikia asmenybės ypatybės, pasireiškiančios temperamentu, priklausančios nuo tų aplinkybių, dėl kurių savižudybė vykdoma, ir dėl to ji negali būti išsamiai paaiškinama tik bendromis socialinėmis priežastimis“ (15; 375).

APIBENDRINIMAS IR IŠVADOS

Taigi pastarojo šimtmečio moksliniai tyrimai parodė, kad savižudybė labai retai būna momentinis, impulsyvus veiksmas. Dažniausia suicidas – tai ilgesnio ar trumpesnio vidinio psichologinio proceso rezultatas. Vienos teorijos daugiau akcentuoja suicidinio proceso dinamikos sudėtingus intrapsichinius faktorius, kitos – socialinius. Pagaliau yra nustatyti biocheminiai suicido koreliatai. „Neurocheminiai smegenų skysčio tyrinėjimai parodė, kad depresinių ligonių su suicidine grėsme 5-hidroksiindolilo acto rūgšties (5-hydroxyindoleacetic acid (5- HIAA), kuri yra serotonino metabolizės produktas, koncentracija buvo neįprastai mažesnė už tokių pačių ligonių, bet be suicidinės grėsmės“ (Asberg, 1976; 9; 56). Tačiau kiekvienu konkrečiu savižudybės atveju, matyt, veikia tam tikra konkrečių įvairių priežasčių konsteliacija. Čia, kaip ir visada, labai svarbu žvelgti į žmogų kaip į visumą. Gyvenimas seniai iškėlė šią problemą, ir psichologai priversti nuolat išklausti priekaištą, kad jie ignoruoja žmogaus ir aplinkos vientisumą.

„Šiandien visose mokslo srityse kaskart dažniau yra naudojami modeliai, norint tiksliau pažinti studijuojamą realybę ar tos realybės dalį“ (H. Stachowiak, 1973; (10; 404). Tuo remdamasis, dr. M. V. Mankeliūnas mano, kad dabar psichologijos mokslui yra priimtiniausias antropologinis modelis. „Žmogus turi būti imamas ne vien fiziniu – bet ir cheminiu, fiziologiniu, neurologiniu, biologiniu bet taip

pat ir humanistiniu požiūriu" (10; 414). Šis antropologinis modelis integruotų fizikinį, biologinį aiškinimus, ir socialinį kultūrinį požiūrį. Suprantama, kad savižudybės procesui suprasti toks multikauzalinis modelis būtų priimtinausias.

Kita vertus, net ir visos minėtos teorinės prielaidos dar neatskleidžia viso suicidinio proceso sudėtingumo. Pavyzdžiui, pastaruoju laiku suicidologinėje literatūroje aktyviai diskutuojama racionalaus suicido hipotezės klausimu. Ji teigia, kad kartais nevyksta jokių anksčiau aprašytų vidinių procesų. Žmogus labai blaiviai nusprendžia, kad nėra motyvų jam toliau gyventi. Garsioji Helmlok Draugija (The Helmlock Society) siekia padrašinti ir padėti būsimiems savižudžiams pasitraukti iš gyvenimo. Tačiau tam karštai prieštarauja didelį klinikinį patyrimą turintys suicidologai, sakydami, kad samprotavimai apie racionalų suicidą yra tik paviršutiniška spekuliacija (13). Žmogus negali blaiviai apsispręsti mirti. Jis vis tiek yra tam tikros būsenos, kuri yra dėl laikinio psichologinio sutrikimo, ir reikia jam padėti ne numirti, o pasveikti ir gyventi. Ir žinant, kad savižudybė nėra impulsyvus aktas, bet procesas, visada galima tikėtis aplenkti ar nutraukti šį procesą.

SUICIDAL PROCESS

V. Keturakis

Summary

This paper aims to show on the basis of various theoretical models that suicide is a process of multifactoral nature. Psychoanalytic approach has changed over the years and now it is represented by H. Henseler's narcissistic theory of suicide, which deals with the collapse of the regulation of self-esteem preceding the suicidal behavior. Cognitive model adds that the chain of cognitive misbehavior leads to suicidal fantasies. Social causation of suicide is presented in E. Durkheim's sociological study of the phenomenon which deals with suicidogenic tendencies in society: egoism, or the loss of cohesiveness in society; altruism, or overintegration in social group, and anomie, or the collapse of regulative norms.

In the last part of this paper it is said that, if suicide is multifactoral phenomenon, as well as a process, so the aid can be provided intervening it with the hope for success.